

УДК 378.011.3 – 051:159.9.018.2

Світлана Шехавцова, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки
ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті представлено проблема організації ефективної суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії в процесі формування суб'єктності студента до майбутньої педагогічної діяльності. Розкривається механізм формування суб'єктності студентів в контексті традиційної та дистанційної форм педагогічної взаємодії між педагогом та студентами.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, суб'єкт-суб'єктні відносини, суб'єктність студента, традиційна та дистанційна форма взаємодії.

Рис. 1. Літ. 4.

Светлана Шехавцова, кандидат педагогических наук, доцент, докторант кафедры педагогики
ГУ “Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”

СУБЪЕКТ-СУБЪЕКТНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ СУБЪЕКТНОСТИ СТУДЕНТА К ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье представлена проблема организации эффективного субъект-субъектного педагогического взаимодействия в процессе формирования субъектности студента к будущей профессионально-педагогической деятельности. Раскрывается механизм формирования субъектности студентов в контексте традиционной и дистанционной форм педагогического взаимодействия между педагогом и студентами.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, субъект-субъектные отношения, субъектность студента, традиционная и дистанционная формы взаимодействия.

Svitlana Shekhavtsova, Ph.D. (Pedagogy) Associate Professor, Doctorate of Pedagogies Chair
SI “Luhansk National University by T. Shevchenko”

SUBJECT-SUBJECT PEDAGOGICAL INTERACTION AS THE MECHANISM OF STUDENTS' SUBJECTIVITY DEVELOPMENT TO THE PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL PERFORMANCE

The paper deals with the problem of the efficient organization of the subject-subject pedagogical interaction in the process of student's subjectivity development to the professional and pedagogical performance. The mechanism of students' subjectivities development has been described in the context of the traditional and distant forms of pedagogical interaction between the educator and students.

Keywords: pedagogical interaction, subject-subject relations, student's subjectivity, traditional and distant forms of interaction.

Постановка проблеми. Професійно-педагогічна підготовка студентів передбачає формування активного суб'єкта власної професійної діяльності та суспільного життя, в цілому. Таке ключове завдання стоїть на сьогодні перед системою вищої освіти в Україні. В контексті нашого дослідження нас цікавить стадія професійного становлення до педагогічної діяльності з початку вступу майбутніх фахівців до вищого навчального закладу та роль суб'єктності студентів в цьому процесі.

Цінне зауваження зробив Е. Зеєр, який вважає, що в цьому випадку соціальна ситуація характеризується новою соціальною роллю особистості студента, новою взаємодією із членами студентського колективу, значною

соціальною незалежністю, тобто політичною та громадською незалежністю. Провідною діяльністю виступають професійно-пізнавальна, що зорієнтована на отримання нової професії, зокрема педагогічної [4, 45].

Сьогодні в педагогічній літературі можна знайти досить солідне обґрунтування суб'єкт-суб'єктної моделі педагогічної взаємодії, тому ми зупинимось на проблемах, пов'язаних з реалізацією суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії в університеті в контексті формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності, тим більш, що цей аспект не набув ще належного висвітлення в українській педагогіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки активно досліджуються питання

організації педагогічної взаємодії в університеті, які знайшли своє відображення в роботах О. Абдулліної, І. Беха, М. Боритка, С. Вітцицької, О. Горбунової, А. Деркача, О. Дубасенюк, М. Євтуха, С. Кашлева, О. Кучерявого, Т. Ольхової, С. Савченка, Е. Тихомирової, Д. Тирсікова та ін.

Практично всі науковці дотримуються думки щодо формування суб'єктності студентами до професійно-педагогічної діяльності відбувається поетапно, оскільки набуття індивідом суб'єктних якостей також здійснюється протягом певного періоду. Вітчизняний науковець А. Деркач довів, що саме індивід є носієм суб'єктності як загальнолюдської властивості, однак, суб'єктом активної діяльності індивід стає лише на певному етапі свого онтогенетичного розвитку [1, 122]. Очевидно, що формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності передбачає набуття певного рівня самосвідомості. В результаті самовизначення студент формує власну ціннісно-смыслову сферу та суб'єктний простір. Саме тому так важливо правильно та ефективно організувати суб'єктний простір студента в контексті суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії. Очевидно, формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності відбувається в процесі продуктивної сумісної педагогічної взаємодії викладача і студента.

Мета статті – розкрити механізм формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності в контексті традиційної та дистанційної форм педагогічної взаємодії між педагогом та студентами.

Виклад основного матеріалу. В контексті професійної підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності І. Зайцева розглядає чотири стадії становлення суб'єктності студента, які характеризують його професійно-особистісний розвиток.

Перша стадія передбачає адаптацію студентів до умов вищого навчального закладу, зокрема, університету. Мова йде про прийняття нового соціального статусу першокурсниками, про ознайомлення з вимогами навчальної, навчально-професійної діяльності, про самореалізацію в освітньому процесі, про ціле покладання та самопроекування освітнього процесу.

Друга стадія направлена на активне теоретико-практичне засвоєння основ професійно-педагогічної діяльності та успішне виконання студентом професійно-педагогічної діяльності. Ця стадія формування суб'єктності студентів передбачає їхню професійну підготовку до майбутньої спеціалізації, а також розвиток

усвідомленого управління власною педагогічною діяльністю на основі усвідомлених мотивів і цілей.

Третя стадія полягає у цілеспрямованому формуванні особистісних якостей та професійних вмінь. При цьому повинно забезпечуватися у всіх видах діяльності поєднання мотивів і цілей, внутрішніх інтенцій із зовнішнім педагогічним впливом. Зростає самовизначення та відбувається усвідомлення необхідності до саморегуляції у різних видах педагогічної діяльності.

Сутність четвертої стадії полягає в проявах суб'єктності студента, який здійснює самостійне, цілеспрямоване перетворення власних здібностей і особистісних властивостей в професійно значущі якості. Одночасно, студент реалізує можливості у досягненні певного рівня кваліфікації й різнобічного професійно-особистісного розвитку в процесі навчання в університеті, що необхідно для успішного виконання майбутньої професійно-педагогічної діяльності [2].

З позиції розгляду специфіки суб'єктності студентів, як прояву їхньої професійно-педагогічної активності, нам вбачається найбільш ефективним механізмом формування суб'єктності студентів є педагогічна взаємодія викладачів і студентів на рівні суб'єкт-суб'єктних відносин. Така взаємодія передбачає взаємний вплив учасників навчально-виховного процесу в університеті, при цьому відбувається взаємний розвиток та самовдосконалення особистісних та професійних якостей учасників цього процесу.

На сьогодні система освіти спрямована на розвиток навичок та вмінь студентів навчатися протягом життя і бути самостійними суб'єктами навчання, які здатні до самопізнання, самоосвіти та самовиховання за власним бажанням. В цьому контексті йдеться про формування суб'єктності студентів засобами інноваційних технологій, які б дозволяли переосмислити ступінь свободи студента у виборі таких технологій, засобів навчання, стратегій. Оскільки студенти мають взяти на себе частину відповідальності за результативність процесу навчання, то такий підхід потребує підвищення відповідальності студентів за власну самоосвіту та саморозвиток.

Ефективна суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія між студентами і викладачем в університеті передбачає такі характерні ознаки як:

- по-перше, рівноправність та повага між учасниками навчально-виховного процесу відповідно до розподілу обов'язків між ними;
- по-друге, визнання самостійної пізнавальної діяльності студентів як домінантної в навчальному процесі університету, яка сприяє набуттю

СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

студентами суб'єктності до професійно-педагогічної діяльності;

- по-третє, усвідомлення студентами себе як головних діючих осіб навчально-виховного процесу в університеті;

- по-четверте, організація навчального процесу відповідно до інтересів, здібностей студентів та отриманого суб'єктного досвіду задля самореалізації власного творчих потенційних можливостей.

Характеризуючи суб'єкт-суб'єктну взаємодію слід відзначити, що кардинально змінюється функція як викладача, так і студентів в процесі навчання. Мова йде про відмову викладачів від традиційної домінуючої ролі в навчально-виховному процесі, натомість, при зазначеній педагогічній взаємодії викладачі набувають нової ролі: організатора, координатора та радника студентів в процесі самостійної пізнавальної діяльності. З одного боку педагог намагається абстрагуватися від навчального процесу і надати більшої свободи дії студентові, а з іншого, – він включається в навчальний процес і коригує діяльність студентів. Очевидно, ключова функція педагога полягає саме в створенні та організації педагогічних ситуацій, які сприятимуть розвитку таких особистісних якостей студентів як самостійна пізнавальна активність, ініціативність, саморефлексія, саморегуляція тощо.

Створення педагогічних ситуацій цінне, тим, що такі ситуації відображають сучасні вимоги до професійно-педагогічної підготовки студентів. Більш того, педагогічні ситуації передбачають:

- визнання студента як суб'єкта навчання і відмежування від авторитарного підходу й сприйняття студентів як обертів навчання;
- залучення студентів до організації навчального процесу;
- вміння створювати суб'єктний простір студента та сприймати студента як цілісну особистість;
- вміння працювати та вдосконалювати зміст освіти відповідно до принципів суб'єкт-суб'єктної організації навчальної діяльності;
- володіння сучасними освітніми технологіями, зокрема, педагогічні суб'єкт-суб'єктні ситуації, тренінги, портфоліо тощо;
- вміння надавати процесу навчання суб'єктно розвивальну спрямованість.

Як вже відзначалося, цілеспрямована професійно-педагогічна підготовка студентів до суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії охоплює певну організацію процесу навчання, яка може бути як очна, так і дистанційна (див. рис. 1).

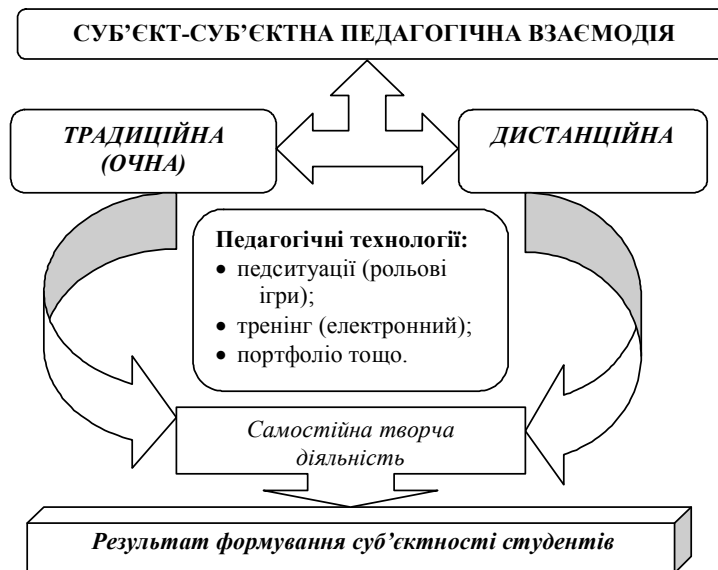

Рис. 1. Суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія

Фахівці з дистанційного навчання вважають, що найраціональнішим і найпоширенішим є Інтернет-технології, які надають, з одного боку, дидактичні можливості, з іншого, – можливість здійснити суб'єкт-суб'єктну взаємодію між викладачами ат студентами. У зв'язку з чим дистанційна форма взаємодії має певні переваги, а саме:

- оперативне передавання на будь-яку відстань інформацію будь-якого обсягу і будь-якого вигляду: звукову (аудіоролик, Podcast), візуальну (PowerPoint Presentation), текстову (звіт з педпрактики, виконання вправ, портфоліо), графічну тощо;
- можливість оперативної зміни інформації через мережу Інтернет із свого робочого місця;
- можливість інтерактивної взаємодії за допомогою спеціально створеної для цієї мети мультимедійної інформації та оперативного зворотного зв'язку;
- можливість доступу до різноманітних джерел інформації, передусім веб-сайтів Інтернету, численним конференціям та робота з цією інформацією;
- можливість організації електронних конференцій, зокрема в режимі реального часу, комп'ютерних аудіоконференцій і відео конференцій, зокрема, з педагогічної практики;
- можливість запиту інформації з будь-якого питання через електронну пошту, конференцію тощо;

- можливість перенесення одержаних матеріалів на свій носій інформації або роздрукувати [3, 19].

Слід зазначити, що дистанційна суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія має певні особливості на відміну від природно-мовної педагогічної взаємодії.

Висновки. На сьогодні, актуальними напрямками формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності є застосування педагогічних технологій, які б сприяли особистісному розвитку студентів як суб'єктів професійно-педагогічної діяльності. Оскільки при суб'єкт-суб'єктній взаємодії відбувається трансформація традиційної ролі педагога, тобто поступово втрачається функція викладача як носія інформації, то відповідно викладач перетворюється на організатора, консультанта керівника та експерта самостійної роботи студентів. Все це потребує пошуків нових засобів створення суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії між учасниками навчального процесу. Нами пропонується, з одного боку, традиційна очна форма суб'єкт-суб'єктна взаємодія між викладачем та студентами в процесі навчання в університеті (педагогічні ситуації, рольові ігри, портфоліо тощо), і дистанційна форма суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка передбачає, наприклад, консультування студентів дистанційно в процесі проходження педагогічної практики (безперервної або виробничої); в процесі підготовки індивідуальних, групових проектів. Тобто консультування з викладачем не повинно зводитися лише до очної форми, оскільки і студенти, і викладачі повинні бути мобільні у створенні суб'єктного простору студентів і,

безпосередньо, власного. Тому, ми вважаємо, що дистанційна суб'єкт-суб'єктна взаємодія повинна бути обов'язковою, оскільки студент має можливість отримати консультацію, а викладач має можливість методично проконсультувати студента незалежно від місця і часу.

Представлена стаття не надає всебічний аналіз традиційної та дистанційної форм суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії в контексті професійно-педагогічної підготовки студентів університету. Найближчі перспективи подальшого дослідження обраної проблеми ми вбачаємо у розробці педагогічної моделі формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності на основі суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії.

1. Деркач А.А. Самореализация – основание акмеологического развития: монография / Анатолий Алексеевич Деркач, Эди Викторовна Сайко. – М.: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2010. – 224 с.

2. Зайцева И.В. Педагогические аспекты развития профессиональной субъектности будущего инженера / И.В. Зайцева. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://econf.rae.ru/pdf/2010/04/zaitseva.pdf>

3. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти): навч.-метод. посібник / авт. кол.; за ред. М. Л. Смольсон. – К.: "Педагогічна думка", 2008. – 256 с.

4. Зеер Э.Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов / Эвальд Фридрихович Зеер; Академический Проект; Екатеринбург. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Изд-во "Деловая книга", 2003. – 336 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014

Джерела мудрості

змовляло

пу мову

Володимир Короленко
письменник

